

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ

Постановка проблеми. У різні часи по-різному сприймалося сутність «основні засоби». Не було єдиного підходу до поняття «основний капітал». У соціалістичній економіці категорія «основний капітал» була виключена з термінології і з'явилися поняття «основні фонди» та «основні засоби». Має місце різниця в понятті «основні засоби» в нормативних документах бухгалтерського обліку та Податкового Кодексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У економічній літературі поняття «основні засоби» має широку базу трактувань та визначень. Так, в роботі Л. К. Сук та Н. Г. Виговської визначається, що необхідно розрізнити поняття «основні засоби» та «основні фонди» [1]. Різні підходи до визначення «основні засоби» подані в роботах Бабаєва Ю. А. [2], Бабяка Н. Д. [3], Безруких П. С., Борисова А. Б. [4], Бутинця Ф. Ф. [5], Дем'яненко М. Я. [6], Сопко В. В. Методологічні питання отримання інформації про «основні засоби» визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [7] та в міжнародним стандарті фінансової звітності – М(С) БО 16 «Основні засоби» [8]. Між тим, деякі питання відображені у Податковому Кодексі України [9].

Отже, відсутність єдиного підходу до визначення поняття «основні засоби», а також його відображення в бухгалтерському та податковому законодавстві України є проблемою, що потребує глибшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних положень для визначення категорії «основні засоби» на підставі аналізу світового та вітчизняного досвіду, виявлення відмінностей в податковій та бухгалтерській термінології по обліку «основні засоби» і досягнення балансу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність будь-якого підприємства розпочинається з формування матеріально-технічної бази, а саме «основні засоби», відсутність яких унеможливує функціонування та ведення поточної господарської діяльності підприємства. Саме обсяг акумульованих основних засобів дає підстави судити про розмір підприємства, його можливості та перспективи розвитку.

Тому буде доцільним дати чітке визначення цій економічній категорії. Економічна природа «основні засоби праці» визначається тими конкретними умовами, в яких вони вироблені, придбані, отримані по лізингу, безоплатно або орендовані і в яких їх експлуатують. Економічною в них є втілена праця і визнані споживчі якості, тобто здатність бути використаними.

Так, спочатку вважалося, що, якщо «засоби праці знаходяться в приватній власності, то вони виступають як «основний капітал».

Слід зазначити, що у західних і вітчизняних вчених не було єдиного підходу до поняття «основний капітал». Але зі всіх приведених визначень «основний капітал» можна зробити наступний загальний висновок, що «основний капітал» є виробленими засобами виробництва: придбані здібності робітників до праці, безумовно «вироблені» при використанні речових ресурсів. Тому, на нашу думку, до складу «основний капітал» можна віднести не лише засоби праці і будівлі, але і людську працю.

Поняття «основні засоби» – це суто радянський винахід. Офіційно воно виникло в 1930 році. До цього в нашій країні вважали (а за кордоном вважають за краще і до цих пір) говорити: будівлі, споруди, устаткування.

У економічній літературі термін «основні фонди» широко використовується до цього дня.

Підтримуючи думку Л. К. Сук та Н. Г. Виговської, слід зазначити, що ці поняття неможливо не розрізнити, оскільки «основні засоби» – це сукупність матеріально-речових цінностей, а «основні фонди» – це джерела формування «основні засоби», їх значення відображаються у різних частинах балансу: «основні засоби» – в активі, «основні фонди» – в пасиві [1].

У економічній літературі поняття «основні засоби» має широку базу трактувань та визначень. Систематизацію поглядів дослідників щодо сутності поняття «основні засоби» наведено в табл. 1.

На основі проведеного аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що більшість авторів під «основні засоби» розуміють матеріальні активи підприємства. Деякі автори зазначають, що «основні засоби» є засобами праці які використовуються у виробництві протягом тривалого часу. Інші автори вважають, що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються лише у виробничому процесі, тобто більше ні на що вони впливу не мають, а це є невірним тлумаченням,

адже «основні засоби» використовуються підприємством у всій його господарській діяльності. Дуже важливим вважаємо доповнення до визначення те, що основні засоби повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва, та переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу. Всі джерела вказують на те, що основні засоби повинні використовуватися тривалий час (а саме: більше одного року чи одного операційного циклу).

Таблиця 1

Деякі підходи до визначення поняття «основні засоби»

Автор підходу	Визначення
Бабаєв Ю. А. [2]	Основні засоби – це частина майна, використовувана як засоби праці при виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг або для управління організацією протягом періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайний операційний цикл, якщо він перевищує 12 місяців.
Бабяк Н. Д. [3]	Основні засоби – засоби праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди.
Безруких П. С.	Основні засоби є сукупністю матеріально-речових об'єктів і цінностей, що діють в незмінній натуральній формі протягом тривалого періоду. Це засоби, що створюють матеріально-технічну основу і умови виробничо-господарської діяльності підприємства.
Борисов А. Б. [4, с. 487]	Основні засоби – засоби праці виробничого та невиробничого призначення. Характерною особливістю основних засобів є участь в процесі виробництва тривалий час, протягом багатьох циклів, при збереженні основних властивостей і первинної форми, при цьому поступове зношування і їх вартість переноситься на продукцію, що виготовляється.
Бойко В. М., Вашків П. Г.	Основні засоби – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення.
Бутинець Ф. Ф. [5, с. 125] Василенко Ю. А., Чебанова Н. В. Коваленко А. М. Хом'як Р. Л.	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік).
Дем'яненко М. Я. [6]	Основні засоби – це термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «необоротні матеріальні активи» (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал. Засоби - це прийоми, дія, знаряддя, гроші, матеріальні цінності, речі, устаткування, будь-яке добро, яке використовується для досягнення певної мети.
Грабова Н. Н.	Основні засоби – це матеріальні активи, що функціонують в натуральній формі як у виробничій сфері, так і в невиробничій протягом довгого часу (більш за один рік).
Кужельний Н. В.	Основні засоби – сукупність матеріально-суттєвих цінностей, діючих в натуральній формі і протягом як матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері.
Сопко В. В.	Основні засоби – засоби праці, що експлуатуються довше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт; виняток становить лабораторне обладнання, повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва; переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу.
Сердюк В. Н.	Основні засоби – засоби праці, ціна яких перевищує встановлений підприємством вартісний ценз, і термін експлуатації яких перевищує один рік (чи операційний цикл, якщо він більший за рік) в первісній натуральній формі як засоби праці (машини, обладнання, прибори та інструменти) чи як матеріальні умови праці (будівлі, споруди, інвентар).
Сухарський В. С.	Основні засоби (основні фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар і т.п.), що беруть участь у процесі виробництва в продовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (в міру зношення) переносять свою вартість на вироблену продукцію.
Фамінський І. П.	Основний капітал, основні засоби, основні фонди – сума капіталу, вкладеного в сукупність матеріально-речових об'єктів і цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти. Основний капітал приймають участь в багатьох циклах виробництва, служать протягом довгого часу й переносять свою вартість на вартість вироблених з його допомогою товарів поступово, по мірі зносу шляхом нарахування амортизації.
Щербина А. В.	Основні засоби – це матеріальні активи, що функціонують в натуральній формі як у виробничій сфері, так і в невиробничій протягом довгого часу (більш за один рік).

Що стосується економічної суті «основні засоби», то, з нашої точки зору, необхідно уточнити наступне: у натуральному вигляді їх можна використовувати більше одного року, або одного операційного циклу; схильність до зношування, яка виявляється у поступовій втраті можливої подальшої експлуатації у зв'язку зі старінням, закінченням резерву потужності (матеріальне зношування) або з втратою доцільності паралельної експлуатації у зв'язку з виникненням основних засобів, що мають якісніші характеристики (моральне зношування); специфічний характер кругообігу та відшкодування вартості через механізм поступової амортизації з віднесенням амортизаційних відрахувань на поточні витрати підприємства, і відповідно вартість продукції (робіт, послуг).

Таким чином, досить повно відображає сутність поняття «основні засоби» таке визначення: «основні засоби – це матеріальні активи, придатні для використання в процесі діяльності суб'єкта підприємництва або установи (організації), які втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знов створений продукт, очікуваний термін використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу)». А от визначення поняття «основні засоби» у нормативних документах досить неоднозначне (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення поняття «основні засоби» в нормативних актах

Нормативний документ	Визначення
П(С)БО 7 «Основні засоби» [7]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Об'єкт основних засобів – це: закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством.
Податковий Кодекс України [9]	Основні засоби – це матеріальні активи, в тому числі запаси корисних копалини, наданих в користування ділянок надр (окрім вартості землі незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), які призначаються платником податку для використання в господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується в зв'язку з фізичним або моральним зносом і очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію складає більш за один рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [10]	До основних засобів включають вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу, довірчого управління об'єктів і орендованих цілісних державних майнових комплексів.
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [8]	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, що їх: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду.

Щодо визначення поняття «основні засоби», слід відмітити розбіжність у бухгалтерському та податковому законодавстві. Не дивлячись на те, що у Податковому кодексі відмовилися від поняття «основні фонди» на користь «основні засоби», що свідчить про наближеність Кодексу до положень бухгалтерського обліку, проте, таке наближення не є повним, адже грошове обмеження віднесення до складу основних засобів залишилося, хоча і зросло від 1000 грн. до 2500 грн. Таким чином, у податковому законодавстві основні засоби мають вартісну межу, що становить 2500 грн., а в бухгалтерському обліку вартісну межу підприємство встановлює власноруч і зазначає її в обліковій політиці підприємства, виходячи з економічної доцільності. У визначенні «основні засоби» у Податковому кодексі акцент зроблено на матеріальних активах, які призначаються для використання в господарській діяльності, тобто для цілей оподаткування використовуються лише виробничі «основні засоби». Натомість поняття основних засобів у П(С)БО 7 «Основні засоби» [7] включає в себе як основні, так і невиробничі засоби. Тобто поняття «основні засоби», наведене у П(С)БО 7 «Основні засоби» [7], більш ширше, ніж поняття, наведене у Податковому кодексі [9]. Податкові терміни

призначені для реалізації фіскальних цілей і не відповідають економічній сутності явищ. Наслідком нечіткості термінології є підміна в практичному обліку бухгалтерських термінів податковими, що призводить до викривлення фінансових показників і ускладнює управління. Для вдосконалення обліку основних засобів необхідно фінансовий облік базувати на категоріях національних облікових стандартів, які мають економічний зміст.

На сьогоднішній день досить обговорюваним питанням для України є перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності як крок до глобальної економічної інтеграції. Загалом, в Україні з 2012 року підприємства мають можливість застосовувати міжнародні стандарти фінансової звітності за бажанням, крім тих, кому це встановлено законодавчо. Це, в свою чергу, вимагає певних змін у бухгалтерській практиці. Порівнюючи дефініції, представлені в П(С)БО та міжнародних стандартах, можна зробити висновок про їх подібність, яка зумовлена тим, що при написанні українських стандартів бухгалтерського обліку міжнародні стандарти використовувались як основа. Згідно вимог М(С)БО 16 «Основні засоби»[8] та П(С)БО 7 «Основні засоби»[7] для визнання активу основним засобом існує один основний критерій – термін корисного використання.

Незважаючи на так зване зближення податкового, бухгалтерського та міжнародного обліку, зустрічається багато суперечностей і протиріч між ними. Однак, однакове трактування економічної сутності поняття «основні засоби» дуже важливе для формування оперативної та достовірної інформації.

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного управління «основні засоби» підприємства необхідно досягти балансу між податковим і бухгалтерським обліком, враховуючи світову практику.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, розкрита економічна сутність «основні засоби» з різних позицій. Встановлено, що поняття «основні засоби» не знайшло однозначного тлумачення у працях вчених-економістів. На підставі аналізу факторів, що впливають на визначення «основні засоби», уточнено дане поняття: «основні засоби – це матеріальні активи, придатні для використання в процесі діяльності суб'єкта підприємництва або установи (організації), які втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знов створений продукт, очікуваний термін використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу)». «Основні засоби» є основою матеріально-технічної бази будь якого підприємства, в т. ч. і електроенергетичної галузі в цілому.

Бібліографічний список

1. Сук Л. К. Облік власного капіталу / Л. К. Сук, П. Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2005. – № 14. – С. 43-47.
2. Бабаєв Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку / Ю. А. Бабаєв. – К. : Вища школа, 2007. – 692 с.
3. Баб'як Н. Д. Амортизаційна політика підприємства на сучасному етапі реформування економіки України / Н. Д. Баб'як // Теорія і практика перебудови економіки. 2001. – С. 61-64.
4. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 1999. – 894 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський словник / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП «Рута», 2001. – 224 с.
6. Фінансовий словник-довідник / [Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. М. Я. Дем'яненко. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
7. Основні засоби : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. за № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>
8. Основні засоби : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
9. Податковий кодекс України / Верховна Рада України ; Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
10. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25? затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2000 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

Анотація

Досліджується економічна сутність поняття «основні засоби» і проблеми з визначенням категорії «основні засоби». Розглянуті питання відображення основних засобів у бухгалтерському обліку і в податковому Кодексі України. Встановлено відмінність підходів, що впливає на якість інформації з обліку основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, основні фонди, активи, капітал, положення (стандарту) бухгалтерського обліку, податковий кодекс, міжнародний стандарт бухгалтерського обліку.

Аннотація

Исследуется экономическая сущность понятия «основные средства» и проблемы по определению категории «основные средства». Рассмотрены вопросы отражения основных средств в бухгалтерском учете и в налоговом Кодексе Украины. Установлено различие подходов, что влияет на качество информации по учету основных средств.

Ключевые слова: основные средства, основные фонды, активы, капитал, положения (стандарты) бухгалтерского учета, налоговый кодекс, международный стандарт бухгалтерского учета.

Annotation

Examines the economic essence of the concept of «fixed assets» and the problem of the definition of the category «fixed assets». Considered the issues of the reflection of fixed assets in the accounting and the tax Code of Ukraine. Found the difference of approaches, which affects the quality of the information on accounting of fixed assets.

Key words: fixed assets, fixed assets, assets, equity, provisions (standards) of accounting, tax code, an international accounting standard.

УДК 330.322.2

**Білан О.С.,
к.е.н., викладач кафедри економіки
підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет**

ПОБУДОВА МОДЕЛІ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПЛАНУВАННЯ НА КОНДИТЕРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. Ефективність управлінських рішень щодо інвестування залежить від методів, що використовуються в процесі здійснення інвестиційного планування. Досвід зарубіжних країн свідчить, що в умовах ринку основним методом дослідження економічних систем є метод моделювання, а найважливішим його видом є математичне моделювання. Тому сьогодні в управлінні підприємницькою діяльністю необхідно активніше використовувати економіко-математичні моделі підтримки прийняття рішень, зокрема в процесі інвестиційного планування на промисловому підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі значна увага приділена дослідженню важливих питань планування інвестицій, економіко-математичного моделювання та прогнозування економічних процесів, про що свідчать праці І. А. Бланка, В. В. Вітлінського, В. М. Вовка, Н. Гарматій, О. Т. Іващука, С. С. Прийми, О. М. Фіщенко та ін. [1-8]. Проте використання комплексного підходу до вирішення зазначеної проблематики на вітчизняних підприємствах не отримало належного відображення в економічній літературі, що й зумовило актуальність теми наукової праці.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності використання комплексного підходу до оптимізації процесів інвестиційного планування на кондитерському підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток вітчизняного промислового виробництва неможливо забезпечити без значних інвестицій у реальний сектор економіки, проте інвестиційний клімат в Україні все ще залишається малопривабливим для іноземних інвесторів. В умовах дефіциту власних і невеликої доступності залучених інвестиційних ресурсів одним з найактуальніших завдань інвестиційної політики промислового підприємства є суттєве підвищення ефективності використання інвестицій.

На підприємствах кондитерської галузі пропонуємо застосувати концепцію комплексного інвестиційного планування, що є єдиним процесом управління системою інвестиційних проектів, які тісно взаємопов'язані та спрямовані на успішну реалізацію єдиної стратегічної мети підприємства.

При комплексному інвестуванні виділяють проекти-донори і проект-акцептор. Проекти-донори забезпечують фінансування проекту-акцептора, який виступає в ролі споживача результатів реалізації проектів-донорів. Проектом-акцептором є основний (стратегічний) проект, що призначений для реалізації найважливіших довгострокових завдань підприємства: виживання в несприятливих умовах, підвищення ринкової вартості підприємства. Натомість проекти-акцептори є допоміжними проектами, які вирішують коротко- і середньострокові завдання фінансового і виробничого забезпечення [8, 14].